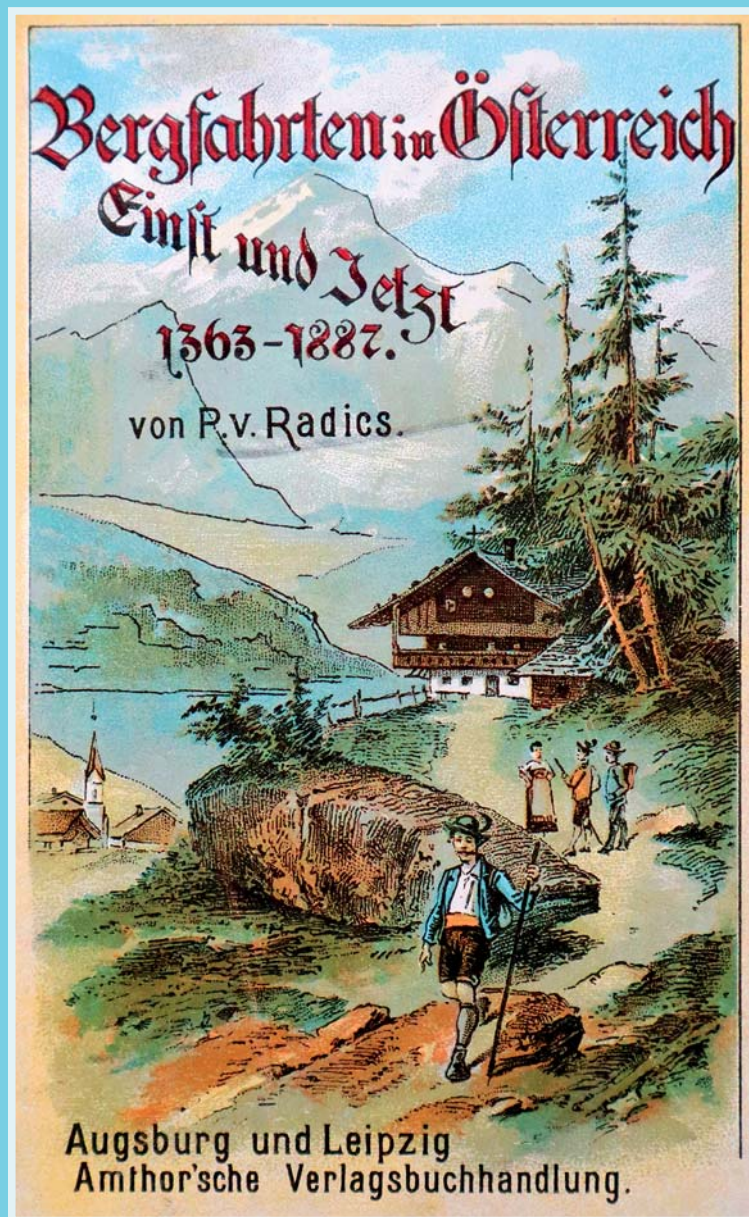

68
2020

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2020, letnik 68, številka 2

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Eva Holz (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana),
dr. Miha Kosi (Ljubljana), dr. Harald Krahwinkler (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágy (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

1. junija 2020

Naslednja številka izide/ Next issue:

oktober/ October 2020

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gasperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič

UDK/ UDC:

Breda Pajšar

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokojene/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ *Slovenian Research Agency*
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

500 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus;
Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover:

Peter Radics: Bergfahrten in Österreich. Eins und Jetzt 1363–1887.

Augsburg, Leipzig: Amthor'sche Verlagsbuchhandlung, 1888 (Narodni muzej Slovenije).

Na zadnji strani/ Back cover:

Detajl poslikave t. i. viteške dvorane v prvem nadstropju župnišča
v Veliki Nedelji (foto: M. Kemperl) / Detail of the painting in the so-called Knight's Hall
on the first floor of the parish house in Velika Nedelja (photo: M. Kemperl).

KAZALO

Razprave

Metoda Kemperl:	Baročno župnišče v Veliki Nedelji. Načrta Jožefa Hofferja za prezidavo167
Patrizia Farinelli:	Od Danteja do Casanove. Italijanske knjige v Zoisovi knjižnici.....181
Tanja Gomiršek:	Oljkarstvo v Goriških brdih od novega veka do pozebe leta 1929191
Miha Šimac:	Iz življenja pozabljenega mecena. Oporoka Vencija Arka (1826–1901)207
Robert Devetak:	Začetki in razvoj telefona na Goriškem in Gradiškem do prve svetovne vojne217
Marija Mojca Peternel:	Planinski vodniki po slovenskem gorskem svetu od druge polovice 19. stoletja do prve svetovne vojne227
Tina Potočnik, Tanja Simonič Korošak:	Arkade na Navju. Monumentalna pokopališka arhitektura 19. stoletja in Plečnikova predelava241
Jelka Piškurić:	Začetki zapora na izjanskem gradu (1946–1956)257
Barbara Vodopivec:	Zakonodajni in institucionalni okvir transferjev predmetov kulturne dediščine v povojni Jugoslaviji273
Andrejka Ščukovt, Katja Kosič:	Vas Slapnik v Goriških brdih.....293

Po razstavah

Žele(z)na dama. Kneginja s Kapiteljske njive (<i>Petra Stipančič</i>)307

Jubilej

Šestdeset let Marte Verginella (<i>Katarina Keber in Irena Selišnik</i>)311
--

Ocene in poročila

Martin Bele: Pogumni vojaki in zviti politiki. Boji in spletke spodnještajerskih plemičev v 13. stoletju (<i>Matjaž Bizjak</i>)315
Lilijana Žnidaršič Golec: Kariere duhovnikov na Slovenskem v zgodnjem novem veku. Vzvodi, okolščine, (samo)prezentacija (<i>Matjaž Ambrožič</i>)316

Drago Kolenc: Grajska gospoda iz raja na Krasu.	
Pivški graščini Ravne in Šilentabor (<i>Igor Gardelin</i>)	317
Jurij Perovšek: Slovenci in slovanski svet:	
politične slike od včeraj in danes (<i>Ivan Smiljanič</i>)	319
Matjaž Grahornik: Dvorec Mala Loka.	
Sledi časa in lastnikov (<i>Boris Golec</i>)	322

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 633.852.73(497.473)(091)

Prejeto: 14. 2. 2020

Tanja Gomiršek

dr., muzejska svetovalka, Goriški muzej, Grajska cesta 1, Kromberk, SI-5000 Nova Gorica
E-pošta: tanja.gomirsek@goriskimuzej.si

Oljkarstvo v Goriških brdih od novega veka do pozebe leta 1929

IZVLEČEK

Prispevek prikazuje pomen in obseg oljkarstva v Goriških brdih v novem veku. Oljke so bile v Goriških brdih v preteklosti bistveno bolj razširjene, saj so olje uporabljali v prehrani in za razsvetljavo, oljčne vejice pa so zaradi simbolnega pomena prodajali pred cvetno nedeljo. Brda so ena najsevernejših leg, kjer se oljka še goji, vendar so drevesa v nevarnosti zaradi nenadnih pozeh. Zaradi primata, ki ga je na tem območju imela vinska trta, se je število oljk v novem veku s časom zmanjševalo. Najhujši udarec je za oljke pomenila huda pozeba leta 1929, po kateri je oljkarstvo skoraj zamrlo.

KLJUČNE BESEDE

oljkarstvo, Goriška brda, urbarji, vojna škoda, urbarialna dajatev

ABSTRACT

OLIVE GROWING IN THE GORIŠKA BRDA FROM THE EARLY MODERN PERIOD TO THE FROST OF 1929

The contribution presents the importance and scope of olive growing in the Goriška Brda in modern history. Because in the past olive oil was used for food and lighting and olive branches were sold before Palm Sunday, olive trees were considerably more widespread in the area than they are today. With the Goriška brda being one of the northernmost olive-growing regions, local olive trees are especially susceptible to sudden frost events. Throughout the modern period, the number of olive trees has been on a steady decline due to the primacy of vines. The strongest blow to olive trees was delivered by the severe frost of 1929, after which olive growing almost died out.

KEY WORDS

olive growing, Goriška brda, land registers, war damage, urbarial tax

Uvod

V zadnjih desetletjih postajajo oljke v Goriških brdih poleg trte razpoznavni znak lokalnega gospodarstva. Oljkarstva dejavnost se je ponovno okrepila v devetdesetih letih 20. stoletja, zato pridelava oljčnega olja dobiva vedno večjo težo. Z načrtnim gojenjem oljk se je v Goriških brdih začel ukvarjati Bruno Podversič iz Gradnega, ki je leta 1978 zasadil prvi strnjeni nasad oljk. Sprva so ga sosedje in vaščani gledali z nezaupanjem, a so ga nekateri kmalu začeli posnemati. Posluh za sajenje oljk je pokazala tudi Občina Brda, saj je na pobudo posameznikov že pred ustanovitvijo društva začela zasajati oljke ob javnih poteh.¹ Leta 1995 so pred gradom Dobrovo simbolično zasadili dve oljki, »ki naj bi oznanjali, da v ta prostor sodi tudi ta plemenita rastlina«.² Od devetdesetih let 20. stoletja so se oljke udomačile na briških gričih in postale eden od simbolov tukajšnje pokrajine. Po večletnih prizadevanjih lastnikov oljčnih nasadov je 10. februarja 1999 prišlo do ustanovitve Društva oljkarjev Brda.³ Šlo je za prvo tovrstno društvo na severnem Primorskem; vključevalo je oljkarje s širšega goriškega območja.⁴ Leta 2005, ko je v Brdih začela delovati torkla (stiskalnica), je bilo po oceni predsednika društva na Goriškem zasajenih že skoraj 100 ha oljčnikov, na italijanski strani pa še 10 ha.⁵ Društvo je leta 2004 izdalo monografsko publikacijo,⁶ katere sestavni del je tudi študija Renata Podbersiča, posvečena pomenu in obsegu oljkarstva na Goriškem v preteklosti.⁷ Študija je pokazala, da so bile oljke na Goriškem in tudi v Goriških brdih že v preteklosti ena od kulturnih rastlin.

Opis Brd v leta 1891 izdanem delu *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild* pokaže, da so bile tudi oljke tipična kultura območja: »Ta gričevnata deželca se imenuje In den Ecken, italijansko Cogoglio, slovensko Brda, zadnja beseda pomeni obsežno dvigujoče se gričevje. Kdor potuje iz Gorice v Krmin skozi visokoležeče Kojsko ali tudi le skozi Števerjan in Cerovo ali če se iz Krmina povzpne na Monte Quarin, lahko spoznava to prijazno območje v vseh njegovih lepih posebnostih, ki so zanj značilne. Tam med rastočo travo ali med rastočimi mesečki šumlja potoček. Tam se bobotijo višnje, fige in oljke, medtem ko so sončne lege pokrite s terasami z vinskimi trsi.«⁸ Italijanski strokovnjak za pedologijo Alvisse Comel (1902–1988) je v svojem delu o razvoju kmetijstva v Goriški grofiji od poznega srednjega veka dalje zapisal: »Naj spomnimo, da je

bilo oljkarstvo v preteklosti močno razširjeno na gričevju, še zlasti v Brdih.«⁹ To potrjuje tudi ena najstarejših krajevno povezanih omemb nasada oljk v Brdih. Leta 1507 se v goriškem urbarju omenja oljčni nasad v Dolnjem Cerovem.¹⁰ Zaradi pomena vinskega pridelka ter kasneje cenovno dostopnih industrijsko pridelanih olj je dejavnost od 19. stoletja dalje vedno bolj zamirala. Posebno poglavje je pomenila pozeba leta 1929, ko so v Goriških brdih pomrzile skoraj vse oljke. Ohranila so se le posamezna drevesa, ki jim je uspelo preživeti pozebo. Oljkarstvo na Goriškem v preteklosti gotovo ni imelo takega obsega kot v Slovenski Istri. Sicer že zastarelo trditev,¹¹ da so oljke v Goriških brdih začeli zasajati šele v 18. stoletju, nove raziskave dokončno zavračajo.

Izbrani arhivski viri

Zgodovinski pregled oljkarstva na Goriškem¹² in s tem tudi v Goriških brdih je bil podan že v prvem zborniku,¹³ ki ga je izdalo Oljgarsko društvo Brda in goriško Oljgarsko društvo. Podbersič je tematiko glede na skromnejši obseg dejavnosti¹⁴ in pomanjkanje virov dobro obdelal. Pričujoče besedilo želi nekoliko bolj poglobljeno obravnavati vprašanje, v kolikšni meri je bilo oljkarstvo v Brdih razširjeno v novem veku in do pozebe leta 1929. V ta namen so bili podrobneje obdelani trije arhivski sklopi: urbarji iz 16. in 17. stoletja, lastniške knjige ter gradivo vojne škode, ki je nastalo po letu 1919. Urbarje gospostva Dobrovo hrani Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, urbarje gospostva Vipolže Državni arhiv v Trstu (Archivio di stato di Trieste), urbarje družine Strassoldo, ki je imela posestva tudi v briških vaseh, pa Zgodovinski pokrajinski arhiv v Gorici (Archivio storico provinciale di Gorizia). Lastniške knjige (*Libri tavolari*), ki obsegajo čas od leta 1761 do leta 1891, kot del fonda Zemljiške knjige hrani Državni arhiv v Gorici (Archivio di stato di Gorizia). V lastniških knjigah poleg popisa parcel s kategorizacijo, v kateri tip obdelovalnega zemljišča sodijo, najdemo tudi vpise o vrstah urbarialnih dajatev in njihovih prejemnikih. Starejši urbarji gospostev Dobrovo in Vipolže ter briških posestev družine Strassoldo iz 16. in 17. stoletja s popisi kultur pojasnjujejo, koliko oljk je raslo v posamezni brajdi,¹⁵ kjer se je (ali pa tudi ne) kot dajatev pojavljalo olje. Za konec je predstavljena sondažna anali-

⁹ Comel, *L'evoluzione storica*, str. 26.

¹⁰ Pavlin, *Goriško gospostvo*, str. 61.

¹¹ Meze, Pozeba oljke, str. 90.

¹² Glavan-Podbršček, *Oljkarstvo na Goriškem*.

¹³ Podbersič, *Zgodovina oljkarstva*, str. 9–39.

¹⁴ Oljkarstvo na Goriškem gotovo nikoli ni imelo takšnega obsega in pomena kot na primer v Istri, Dalmaciji in Italiji.

¹⁵ Brajda je v današnji rabi v Goriških brdih izraz za vinograd, sadovnjak ali oljčnik na terasah. V preteklosti so z izrazom brajda označevali mešano kulturo vinograda, sadnega drevja in sejalnih površin na terasah (Gomiršek, *Spremembe*, str. 259).

¹ Mužič, Ponosni, str. 1.

² Colja et al., *Gospodarstvo v Brdih*, str. 42.

³ PANG 881, t. e. 1.

⁴ Poleg Goriških brd tudi okolico Nove Gorice in Šempetra ter Spodnjo Vipavsko dolino.

⁵ Sardoč, *Goriška ima oljarno*, str. 8.

⁶ Glavan-Podbršček, *Oljkarstvo na Goriškem*.

⁷ Podbersič, *Zgodovina oljkarstva*, str. 9–40.

⁸ Noe, *Landschaftliche Schilderungen*, str. 9.

za gradiva vojne škode (*Danni di guerra*). Ob koncu prve svetovne vojne so Brici prijavljali podrobne popise škode, nastale na njihovih zemljiščih in stavbah, da bi od države dobili povrnjeno vojno škodo. Na posameznih zemljiščih so popisana vsa za kmetov dohodek pomembna drevesa, med drugim tudi oljke. Pri tem je treba upoštevati, da so bila najbolj uničena zemljišča v vzhodnih in južnih Brdih, najmanj pa v severozahodnem, zahodnem in osrednjem delu. Tako predstavljena vojna škoda ni reprezentativen vzorec za celotna Brda. Vasi Neblo, Hruševlje, Fojana, Barbana, Šlovrenc, Medana in celotno območje *Kamuna*, tj. Kožbanskega kota, niso prijavile praktično nobene vojne škode.

Vzroki zamiranja oljkarstva v Goriških brdih

Že omenjeni znani italijanski agronom Alvisse Comel¹⁶ je leta 1928 izdal zgodovinski pregled razvoja kmetijstva na Goriškem od srednjega veka do prelomnega obdobja razsvetljenstva, ki nosi naslov *L'evoluzione storica dell'agricoltura goriziana dal 1300 al 1765*. Oljkarstvu, ki v obdobju, ko je Comel deloval na Goriškem, ni imelo posebnega pomena, avtor ni posvetil večje pozornosti. Zanimiv pa je njegov podatek, da je bilo oljkarstvo nekoč zelo razširjeno na gričevju in še posebno v Brdih, vendar so bile oljke zaradi mrzlih zim že v letih 1709 in 1763 delno uničene.¹⁷ Italijanski geograf Ernesto Massi (1909–1997) je celo navajal, da so se Brda in celotno zaledje oglejskega agra že v rimskih časih ponašali z veliko proizvodnjo oljčnega olja.¹⁸ Ta trditev arheološko še ni preverjena, saj so za to potrebne dolgotrajne in podrobne raziskave, ki jih ovira tudi pomanjkanje arheoloških najdišč iz tistega časa.

Gospodarski impulzi v 18. in 19. stoletju

Pomrznjene oljke ter intenzivna usmeritev briškega kmetijstva v proizvodnjo in prodajo vina od konca srednjega veka dalje sta bila ključna razloga, da si oljkarstvo nikoli več ni opomoglo in je začelo ugašati, čeprav sta država in Kmetijska družba v 19. stoletju pospeševali sajenje oljk. Član Kmetijske družbe Pietro Deviak, ki je leta 1847 oljkam posvetil posebno publikacijo, je kot pomemben razlog, da se

je oljka začela umikati drugim kulturam, navedel dejstvo, da je oljka ena tistih kultur, ki začne dajati pridelek šele po več letih: če zanjo dobro skrbimo, po 10 do 12 letih, če jo obdelujemo srednje dobro, po 14 do 15 letih, če pa jo obdelujemo slabo, pridelek dobimo šele po 16 ali 17 letih.¹⁹ Predlagal je, da bi na opustela in za obdelovanje neustrezna zemljišča posadili oljke, ki bi bile zaradi kakovosti olja vir bogastva kmečkih družin. Goriška Kmetijska družba v 18. stoletju ni želela širitve nasadov trte, temveč žita, saj je bilo v Goriški grofiji pomanjkanje pridelkov za prehrano. Razsvetljena cesarica Marija Terezija je prek goriške Kmetijske družbe prebivalstvo spodbujala k povečanju površin, namenjenih pridelkom za prehrano, ter k sajenju murv in oljk.²⁰ V letih 1768–1769 so dajali po štiri goldinarje nagrade za vsakih 25 na novo posajenih oljk v dveh letih od sajenja. Pridelek je po poročilu okrožnega glavarja barona Giampaola Bassellija iz leta 1774 zadoščal le za potrebe njihovih lastnikov, večina pa je olje kupovala na bližnjih (Gorica, Krmin, Čedad) in oddaljenih (Trst, Videm) trgih. Zaradi sistema kolonata in kratkoročnosti zakupnih pogodb²¹ oljk pogosto niso na novo sadili, tudi zato, ker se zakupnikom kratkoročno to ni izplačalo. Niso bili gotovi, da bodo zemljišče obdelovali še takrat, ko naj bi oljke začele dajati pridelek. V ta namen je Kmetijska družba leta 1769 med revne prebivalce grofije brezplačno razdelila 700 sadik oljke.²²

Oljk pa ni uničevala le pozeba, temveč tudi prekomerno²³ rezanje oljčnih vejic za prodajo v času pred cvetno nedeljo. Okrožno glavarstvo je 24. februarja 1817 z odlokom prepovedalo rezanje in prodajo velikih oljčnih vej zunaj grofije.²⁴ Odlok ni pregнал zakoreninjene navade, saj je o velikih količinah oljčnih vej, ki so jih prodajali prebivalci Goriške grofije, konec 19. stoletja poročal tudi Karl Czoernig (1804–1889).²⁵ Comel je navedel tudi podatek, da so okoli leta 1850 v Brdih pridelali okoli tona olja.²⁶ Benedikt Kopecky, ki je leta 1850 kot priložo v *Jahresbericht des k. k. Ober- und Untergymnasium in Görz* objavil študijo »Der Collio bei Görz«, je nekaj stavkov posvetil tudi takrat v Brdih že izumirajočemu oljkarstvu.²⁷ Pri tem ni pozabil omeniti, da zaradi ugodne klime tu lahko oljke rastejo 2 stopinji zemljepisne širine višje kot v Italiji. Poleg že znanih podatkov o pozebah, ki so oljke praktično izkorenili-

¹⁶ Alvisse Comel se je rodil v Roveretu (Trento) 9. marca 1902. Starša sta izhajala iz Goriške. Licej je po prvi svetovni vojni zaključil v Gorici in študij nadaljeval na višji kmetijski šoli v Portici – Scuola superiore di agraria di Portici (Napoli). Diplomno iz agronomije je leta 1924 zagovarjal v Milanu. Zasedal je marsikatero za tisti čas pomembno delovno mesto, med drugim je bil leta 1948 imenovan za direktorja Istituto chimico-agrario sperimentale di Gorizia. V več kot 40-letnem znanstveno-raziskovalnem delu (med letoma 1923 in 1968) je objavil več kot 180 znanstvenih prispevkov, v katerih se je pretežno posvečal geologiji in pedologiji v Furlaniji (*Nuovo Liruti*, str. 997–998).

¹⁷ Comel, *L'evoluzione storica*, str. 26.

¹⁸ Massi, *L'ambiente geografico*, str. 56.

¹⁹ Deviak, *Memoria*, str. 24.

²⁰ Fanfani, *Economia e società*, str. 37.

²¹ Najbolj razširjena oblika kratkoročne zakupne pogodbe, ki so jo navadno sklepali za obdobje enega leta, je bil t. i. *affitto semplice*.

²² Formentini, *L'olio del Collio*, str. 7.

²³ Oljke je treba obrezovati na pravilen način, da se osvetli krošnja. Prekomerno rezanje drevo oslabi, da vso svojo energijo usmeri v rast in ne v plodove.

²⁴ Formentini, *L'olio del Collio*, str. 9.

²⁵ Czoernig, *Gorizia*, str. 113.

²⁶ Comel, *L'evoluzione storica*, str. 28.

²⁷ Kopecky, *Der Collio*, str. 42–43.

V Goriških brdih so otroci na cvetno nedeljo tekmovali, kdo bo imel višjo butarico. Na fotografiji so dečki iz Medane (fototeka Goriškega muzeja).

nile, je omenil še trenutno proizvodnjo 2000 funtov olja na leto.²⁸

Kljub vsemu pa so tudi v 19. stoletju oljke še vedno sadili na novo, saj se je v popisih omenjalo marsikatero mlado drevo. Ob določitvi obsega dediščine po pokojnem Marinelliju iz Pevme je nastal seznam zemljišč s popisom kultur in njihovih zakupnikov. V velikem vinogradu na Oslavju je raslo tudi 16 *navadnih*²⁹ rodnih oljčnih dreves. Jurij Krajnik je imel v zakupu vinograd, njivo s trtami in travnik z drevesi. Tu je raslo 9 *navadnih in mladih* oljčnih dreves ter 63 *navadnih in mladih* murv. Na griču na Oslavju je Anton Terčič obdeloval brajdo in travnik z drevjem, kjer je raslo 15 *navadnih* in 15 *mladih* oljk ter 23 *navadnih* in *mladih* murv, ter *brajdo Dolinca*, kjer je popisanih 9 *starih* oljk in 2 *navadni* murvi.³⁰ Obseg proizvodnje

olja, ki v Goriški grofiji kljub vsemu ni bil majhen, kaže tudi podatek, da je leta 1894 v Gorici obstajala oljarna Menz & Comp.³¹ Verjetno je predelovala večje količine olja iz bližnje okolice, saj so v Brdih po poročilih domačinov oljke predelali kar doma.

Obseg oljkarstva v Goriških brdih na podlagi novoveških virov

Bistveno večji obseg oljkarstva v Brdih pred usodnimi pozebami³² v zgodovini kaže struktura dajatev pri emfitevničnem zakupu.³³ Emfitevnični zakup se je razvil iz ostanka srednjeveških fevdalnih oblik.³⁴ Iz omenjenih arhivskih sklopov in literature je namreč razvidno, v katerih briških vaseh je bilo oljkarstvo (številčno) razvito v taki meri, da je bilo olje ena od dajatev ter osnova za oceno dreves v posamezni *brajdi*, od katere je kot dajatev nastopalo oljno olje.

Za obdobje zgodnjega novega veka lahko povežemo dva podatka, in sicer dajatve v olju in popise kultur na zemljiščih, kjer se je olje pojavljalo kot dajatev, ter na tistih, kjer olje ni omenjeno. V vasi Fojana je na primer v 17. stoletju Martin Klinec za zemljišče in hišo plačeval polovico vina, olja in sadja ter dogovorjeno najemnino po krminski meri.³⁵ Podobno so, med drugim, polovico pridelka olja v Fojani plačevali še: brata Gregor in Andrej Klančič, Mauro Komavič, Boštjan Šibav, Andrej Gorjan, Matija Bergant, Jakob Lugni, Nikolas Venika, Jurij Venika, Peter Mavrič, Matija Makorič, Primož Pinica in Urban Galiot.³⁶

Večina zapisov v urbarju nima popisa posameznih dreves na zemljišču, od katerega so navedeni plačevali dajatve v olju. Povezavo med dajatvijo v oljkah ter številom oljčnih dreves dobimo za zemljišča, ki jih je obdeloval Boštjan Peršolja z Dobrovega. Za *brajdo* in hišo je plačeval točno polovico vina, olja in sadja. Za drugo *brajdo*, na kateri je raslo med drugim

³¹ Formentini, *L'olio del Collio*, str. 11.

³² V novem veku so bile zabeležene številne pozebe. Poročil, ki nas neposredno seznanjajo s pozebami oljk, skupaj s pozebami v 20. stoletju, je 20. Navajajo se leta: 1238, 1441, 1684, 1685, 1704, 1709, 1738, 1763, 1782, 1789, 1795, 1820, 1829, 1847, 1885, 1901, 1929, 1956, 1985 in 1996 (Ogrin, O pozebi oljk, str. 36; Ogrin, Pozebe, str. 163). Za oljna drevesa pa sta bili najbolj uničujoči pozebi v letih 1709 in 1763 (Comel, *L'evoluzione storica*, str. 26).

³³ »Šlo naj bi za poznoantično obliko dednega zakupa, v kateri so se združili neki prejšnji zakupi zahodnega in orientalskega izvora.« Zanimivost te oblike je, da je bil zakupnik – *emfiteuta* – vknjižen kot lastnik zemljišča, za katerega je plačeval določeno najemnino. Prejemnik najemnine je bil zabeležen v rubriki, ki je sicer služila vpisu obremenitev zemljišča, vendar je bila najemnina formulirana kot *affitto amfiteotico*, sam obdelovalec pa kot *emfiteuta* (Gomiršek, Vrste zakupnih pogodb, str. 177).

³⁴ Vilfan, Agrarna premoženjska razmerja, str. 413.

³⁵ Martino Clinz *paga di un terreno ventato loco et foco la mitta del vin, oglio et frutta et d'affitto a misura di Cormons* (PANG 343, Zemljiško gospostvo Dobrovo, a. e. 2, Urbar 1612).

³⁶ PANG 343, Zemljiško gospostvo Dobrovo, a. e. 2, Urbar 1612.

²⁸ Stara merska enota dunajski stot ali funt znaša 0,56 kg (Javornik, *Veliki splošni leksikon*, str. 1187).

²⁹ Predvidevamo, da je s terminom *navadni* mišljeno odraslo drevo. Elaborati franciscejskega katastra za odraslo drevo pri sadnem drevju, češnjah, hruškah in marelicah, štejejo tisto, ki ima deblo v premeru enako ali večje od 1 čevlja, pri kostanjih pa 1½ čevlja ali večje. Ostalo so bila polodrasla drevesa (ASG, Elaborati sec. XIX–XX, 15). Vsekakor so bile odrasle oljke tiste, ki so imele premer debla večji od 31 cm. En čevlj je bil namreč dolg 0,31 m (Bajt, *Vsevednik*, str. 248).

³⁰ ASG, Ventilazioni ereditarie, 87, inv. 706.

Tabela 1: Prejemniki in višina dajatev v olju v Števerjanu leta 1761³⁷

Lastnik	Št. parcele	Ledinsko ime	Dajatev	Vrednost	Prejemnik
Franc Bregantič pok. Štefana, emfitevt	124	Polje	9 kvinčev ³⁸ rebule, 4 libre ³⁹ olja	vino 18 goldinarjev, olje 32 krajcarjev	cerkev sv. Nikolaja v Gornjem Cerovem
Franc Bregantič pok. Štefana, emfitevt	129	Stermic	vinska desetina, gorski denarič in 9 kvinčev rebule, 4 libre olja		vinsko desetino in gorski denarič ⁴⁰ Carlo Tacco, olje in vino cerkev sv. Nikolaja v Gornjem Cerovem
Matej Klanjšček	180	Trebeš	2 1/2 libre olja	20 krajcarjev	cerkev v Števerjanu
Matej Klanjšček	392	Klanc	vinska desetina, gorski denarič in 1 libra olja	olje 8 krajcarjev	vinsko desetino Tacco, olje cerkev v Števerjanu
Mihael Mužič pok. Jožefa	21	Podvansko	2 orni in 2 vedri rebule, 1/2 libre olja	vino 5 goldinarjev in 36 krajcarjev, olje 4 krajcarje	cerkev v Števerjanu
Mihael Mužič pok. Jožefa	23	Lazic	2 libri olja	16 krajcarjev	cerkev v Števerjanu
Tomaž Mizerič pok. Simona	363	Pastin	desetina žita in rebule, gorski denarič, 1 kvinč rebule, 1 libra olja	olje 8 krajcarjev, vino 2 goldinarja	vinsko desetino in gorski denarič Carlo Tacco, olje in vino cerkev sv. Nikolaja v Gornjem Cerovem
Tomaž Mizerič pok. Simona	418	Križna	vinska desetina, gorski denarič, 2 vedri ⁴¹ rebule, 1 kokoš, 1 libra olja	2 vedri rebule 48 krajcarjev, 1 kokoš 8 krajcarjev, libra olja 8 krajcarjev	vinsko desetino, gorski denarič in vino Tacco, kokoš in olje cerkev v Kojskem
Franc Zupančič	398	Šerca	vinska desetina, gorski denarič, 2 libri olja	olje 16 krajcarjev	vinsko desetino in gorski denarič Tacco, olje cerkev v Števerjanu
Štefan Škorjanc pok. Sebastijana	318	Draga	1 vedro rebule, 1/2 libre olja	24 krajcarjev vino, 4 krajcarje, olje	vino Attems iz Campagne, olje cerkev v Števerjanu
Peter Terpin pok. Jožefa	16	Uršica	1 orna rebule, 1 libra olja	2 goldinarja 24 krajcarjev vino, 8 krajcarjev olje	cerkev v Števerjanu
plemeniti Franc Trojer	122	Draga	vinska desetina, gorski denarič, 2 orni rebule, 11 lir, 2 1/2 libre olja, 15 lir	12 krajcarjev olje	vinsko desetino, gorski denarič in 11 lir Tacco, olje cerkev v Števerjanu, 15 soldov cerkev v Podsenici
plemeniti Franc Trojer	179	Koznik	vinska desetina, gorski denarič, 2 1/2 libre olja	20 krajcarjev olje	vinsko desetino in gorski denarič Tacco, olje cerkev v Števerjanu

340 trt in 38 oljk, je plačeval polovico vina in olja ter dva piščanca. Poleg tega je imel v najemu še njivo, ki jo je trenutno obdeloval Pavel Kunic, za katero je imel obveznost oddaje polovice vina, olja, sadja ter še en kvinč in tri vedra vina in kopuna. Najemnino za travnik na Prevalu je poravnal z dvema kvinčema in dvema vedroma vina ter kopunom. Na Dobrovem so z oljem plačevali še Jakob Jasnič, Hilarij Polenčič, Blaž Fakin, »brata Tomaž in Kristijan«, Maver Skočaj, Ivan Simčič, Mihael Simčič, Urban Simčič in Josip

Malenčič.⁴² Med podložniki družine Colloredo, ki je imela v lasti gospostvo Dobrovo, so imeli zabeleženo dajatev v olju še Gregor Zaletel z *brajdo* in njivami blizu Brdic, ki je plačeval polovico vina, olja ter sadja, en star ovsu po krminski meri in dva kopuna. Za *brajdo* in njivo, ki ju je trenutno obdelovala Marina Zaletel, je ta prav tako plačevala polovico olja, vina in sadja. V Kozarnem pa sta polovico olja plačevala Blaž Kristančič in Lukež Saurin.⁴³ Tudi v urbarju vipolških gospodov della Torre se pojavlja dajatev, ki nakazuje na gojenje oljk. Urbar je nastajal v letih 1565–1568,⁴⁴ v času, ko sta Vipolže imela v lasti Francesco

³⁷ Preglednica je nastala na podlagi podatkov iz Lastniške knjige.

³⁸ Kvinč je bil mera, razširjena na območju Gradiške in Krmina, pa tudi v Goriških brdih, in je odgovarjal količini med 80 in 83 litri (Panjek, *La terra di confine*, str. 15).

³⁹ Oljna libra znaša 477 g oziroma 0,52 l (Mihelič, *Najstarejša notarska*, str. 185).

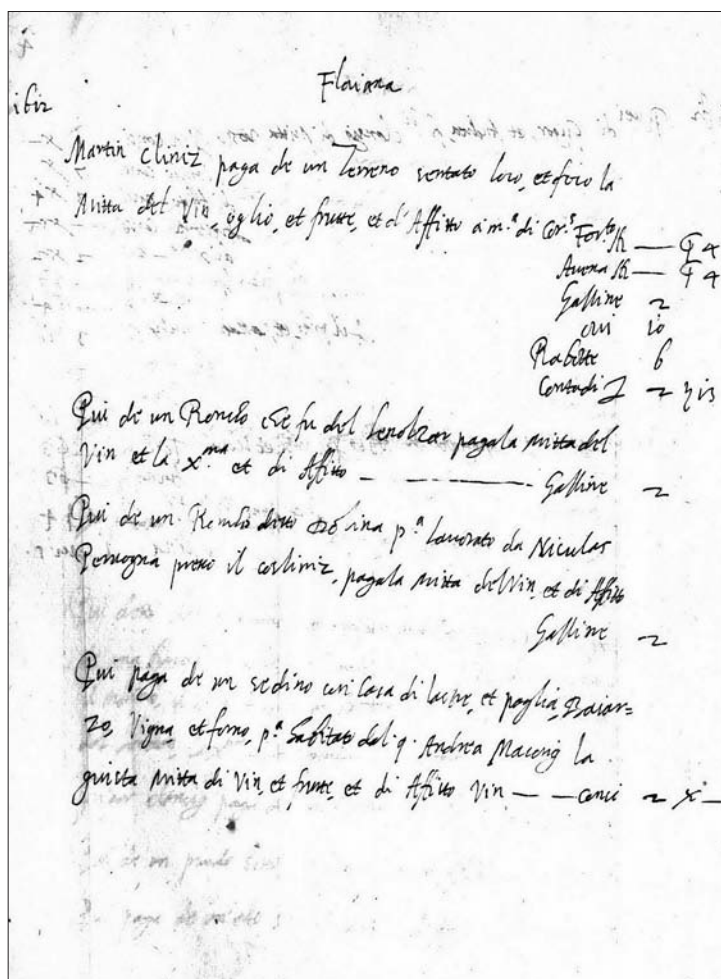
⁴⁰ V virih zapisano *Bergpfening*. V 16. stoletju je gorski denarič znašal 3 solde in pol (Pavlin, *Goriško gospostvo*, str. 75).

⁴¹ Vedro je bilo votla mera za tekočine, ki je znašala 56 litrov (Bajt, *Vsevednik*, str. 249).

⁴² PANG 343, Zemljiško gospostvo Dobrovo, a. e. 2, Urbar 1618.

⁴³ PANG 343, Zemljiško gospostvo Dobrovo, a. e. 2, Urbar 1612.

⁴⁴ AST, Archivio della Torre e Tasso – archivio antico (1282-II meta del sec. XIX), Amministrazione di Vipulzano. 255.1.2 Libro de li introiti de Vipulzano 1565–1568.

Martin Klinec poleg fiksno določenih dajatev oddaja tudi polovico pridelka vina, olja in sadja (PANG 943, zbirka zgoščenek A-46, Zemljiško gospostvo Dobrovo, Urbur 1612, str. 9, dovoljenje za objavo št.: 2/3-4/2020).

in Febo della Torre.⁴⁵ Sin Martina Zorzija iz Vipolž je za *brajdo*, ki jo je imel v *affitto semplice*, plačeval polovico vina in olja ter dve liri in enajst soldov. Gašper Kabalic je za *affitto semplice* za brajdo, imenovano *Zabica*, plačeval polovico oljk in vina. Jurij Bričič iz Vipolž je za kmetijo in hišo plačeval polovico vina in olja, za drugo *brajdo* pa je posebej plačeval polovico vina in oljk. Za *brajdo* v Vipolžah, ki jo je prej imel neki Prinčič iz Kozane, je posebej plačeval enajst lir ter pol vina in oljk. Oljke se v Vipolžah omenjajo še na kmetiji nekega Florijančiča, nato v Gornjem Cerovem pri Urbanu in Andreju Jugu ter v vinogradu Andreja Drufuke.⁴⁶ Izpostaviti je treba tudi pomen deležne dajatve.

V Biljani se olje kot dajatev ni nikoli pojavilo. Poudariti je treba, da na zemljiščih, kjer dajatev v olju ni omenjena, to še ne pomeni, da oljke niso rasle. Navajamo primer spremembe najema zemljišč v

Kozarnem, ko med najemnino, ki je obsegala žito in vino, oljno olje ni bilo omenjeno. Ob popisu kultur je v *brajdi*, ki jo je v Kozarnem imel Karel, sin pokojnega Martina Sancija, navedenih 1192 dreves s štirimi vinskimi trsi, šest oljk, 14 sliv, štiri jablane, šest rožičevcev, štiri vrbe, 31 breskev, 30 fig in tri hruške.⁴⁷ Nekatera oljna in druga sadna drevesa so bila zaradi svoje velikosti in očitno večjega pridelka v urbarju posebej zabeležena. Tako je imel Ivan Susič iz Šlovenca pri Neblem na zemljišču v Fojani šest velikih oljk.⁴⁸ Na podlagi urbarja cerkve v Medani ugotavljamo, da je dajatev v olju bremenila približno⁴⁹ četrtno zemljišč v lasti cerkve. Kot smo pokazali že prej, pa so oljke lahko rasle tudi na zemljiščih, kjer se dajatev v olju ali oljkah ne pojavlja.

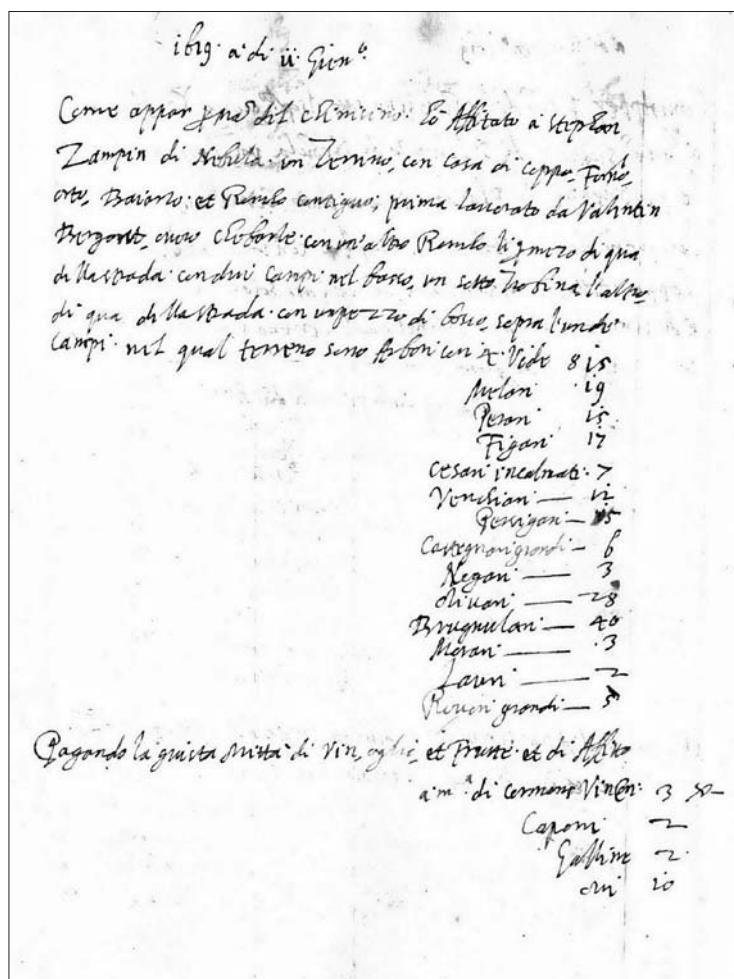
⁴⁵ Gomiršek, *Kojsko in Brestje*, str. 52.

⁴⁶ AST, Archivio della Torre e Tasso, Libro de li introiti de Vipulzano 1565–1568.

⁴⁷ PANG 343, Zemljiško gospostvo Dobrovo, a. e. 2, Urbur 1668.

⁴⁸ PANG 343, Zemljiško gospostvo Dobrovo, a. e. 2, Urbur 1618.

⁴⁹ Dajatev v olju je zabeležena na sedmih od 34 zemljišč.

Seznam kultur na najemnem zemljišču v Neblem, kjer je leta 1619 popisanih tudi 28 oljk (PANG 943, zbirka zgoščenk A-46, Zemljiško gospodstvo Dobrovo, Urbar 1618, str. 105, dovoljenje za objavo št.: 2/3-4/2020).

Obseg gojenja oljke v luči urbarialnih in zakupnih dajatev

Dajatve, povezane z gojenjem oljk, so bile bodisi v oljkah, olju ali denarju. Urbar cerkve v Medani iz leta 1771 navaja, da je Janez Krstnik Kos, sin pokojnega Sebastijana, za najemno pogodbo, sklenjeno leta 1762, za hišo in zemljišča plačal sedem kvinčev vina, pol belega in pol rdečega, ter polovico pridelka oljk, par kokoši in par piščancev.⁵⁰ Podložniki Colloredov so plačevali polovico olja. Patri dominikanci iz Krmina pa so po drugi strani plačevali *affito fondiale* z dvema kvinčema vina, tremi stari žita po goriški meri v denarju ter dvema librama olja v denarni protivrednosti.⁵¹ Slednje kaže na denarno gospodarstvo novega veka, na spremembo plačevanja iz naravnih dajatev v denarne ter morda tudi na zmanjšan obseg

gojenja oljk. Oljke ali olje je bilo ena od dajatev, ki so bile v deželi v navadi »stoletja dolgo«. Pomen oljk in oljčnega olja je viden tudi v urbarju cerkve sv. Jurija v Gradnem. V kolonski pogodbi, sklenjeni 7. aprila 1800, s katero je Andrej, sin pokojnega Martina Erzetiča, v kratkoročni zakup vzel *brajdo*, imenovano *Podbišu*, in drugo, imenovano *Podplacam*, je v popisu kultur, ki rastejo v *brajdi Podbišu*, navedenih tudi 13 oljk. V zakupni pogodbi je bilo določeno, da mora zakup poravnati z dvema tretjinama pridelanega vina in dvema tretjinama oljk.⁵²

Z zmanjšanjem obsega gojenja so dajatve, vezane na olje, nadomeščali z denarno dajatvijo. Pomen olja in oljk podčrta tudi urbar družine Strassoldo iz Gorice, ki je imela v Brdih številna zemljišča, za leti 1703 in 1704. Andrej Peršolja iz Medane je za *affito semplice* letno plačal šest kvinčev vina, dva piščanca in dva kopuna. Zapis dodaja, da se ostalo, tudi oljke, deli na pol. Oljke so poleg fiksno določenih dajatev edini izrecno navedeni pridelek, kar kaže na

⁵⁰ PANG 343, Zemljiško gospodstvo Dobrovo, a. e. 2, Urbar cerkve v Medani iz 1771.

⁵¹ PANG 343, Zemljiško gospodstvo Dobrovo, a. e. 2, Urbar cerkve v Medani iz 1771.

⁵² ŽA Gradno, Urbario della chiesa di S. Giorgio sin dal 1763.

Tabela 2: Prejemniki in višina dajatev v oljkah ali olju v Dolnjem in Gornjem Cerovem leta 1761⁵³

Lastnik	Št. parcele	Ledinsko ime	Dajatev	Vrednost	Prejemnik
Sigismund Atems	30	Venograd	1 libra olja	8 krajcarjev	cerkev sv. Lenarta iz kraja
Marija Bordina, vdova po Valentinu	23	Draga	polovica oljk	57 krajcarjev	cerkev sv. Lenarta iz kraja
cerkev sv. Lenarta iz kraja	12	Mladicah	3 kvinči in 2 vedri vina, 4 libre olja	vino 11 goldinarjev 18 krajcarjev, olje 32 krajcarjev	župnik iz Muša
cerkev sv. Lenarta iz kraja	14	Podcerovim	3 kvinči in 2 vedri vina, 4 libre olja	vino 11 goldinarjev 18 krajcarjev, olje 32 krajcarjev	župnik iz Muša
cerkev sv. Lenarta iz kraja	17	Za kmeticem	2 dnini, 3 kvinče in 2 vedri vina, 4 libre olja	dnina 1 goldinar, vino 11 goldinarjev 18 krajcarjev, olje 32 krajcarjev	Sigismund Attems
cerkev sv. Lenarta iz kraja	55	Brajda Ferliga	3 kvinče in 2 vedri vina, 4 libre olja	vino 11 goldinarjev 18 krajcarjev, olje 32 krajcarjev	župnik iz Muša
Janez Križman pok. Mihaela	18	Breg	polovica pridelka oljk	2 goldinarja 16 krajcarjev	Sigismund Attems
Blaž Lenardič	26	U olkah	polovica pridelka oljk	2 goldinarja 16 krajcarjev	Sigismund Attems
Matija Prinčič pok. Sebastijana, emfitevt	55	Na seli	2 libri olja	16 krajcarjev	bratovščina sv. Lucije iz kraja
Štefan Prinčič pok. Gregorja, emfitevt	68	Selice	2 libri olja	16 krajcarjev	cerkev sv. Nikolaja iz kraja
Janez Štekar, sin Andreja, emfitevt	59	Strasoldnica	1 libra olja	8 krajcarjev	cerkev sv. Nikolaja iz kraja

njihov pomen. Kot dajatev se v urbarju Strassoldov omenjajo pri vseh štirih posameznikih v Medani. Na Plešivem in v Kozani niso omenjene pri nobenem od štirih posameznikov, v Drnovku pri dveh od osmih, v Gornjem Cerovem pri petih od desetih ter v Dolnjem Cerovem pri enem od sedmih posameznikov.⁵⁴ Odsotnost dajatev v olju v enem urbarju še ne pomeni, da oljk v tej vasi niso gojili, temveč da je bila pozornost prejemnika dajatev usmerjena v druge proizvode. V Dolnjem, pa tudi Gornjem Cerovem se v lastniških knjigah, ki so nastale desetletje po nastanku terezijanskega katastra, kot urbarialna dajatev v marsikateri *brajdi* omenja tudi olje.⁵⁵ Zgornji seznam ni popoln, saj je deset listov zapisov v registru za Dolnje Cerovo uničenih.

Dajatev v oljkah ali olju se je lahko tudi »skrivala« med splošno določenimi dajatvami. Tako lahko na primer v uvodnem delu Lastniške knjige za Štmaver – San Mauro – preberemo, da so zemljišča obremenjena z dajatvami v vinu, žitu in oljkah. Tudi desetino, ki so jo tu dobivali grofje della Torre, so plačevali v vinu in oljkah.⁵⁶ V samem registru pa je navedeno, da je zemljišče podvrženo desetini, »kot je v navadi«. Poleg desetine, ki so jo prejeli grofje della Torre,

je na primer Jakob Figel iz Štmavra libro olja, takrat vredno osem krajcarjev, dajal še cerkvi sv. Valentina na Sabotinu.⁵⁷

Oljno olje je bilo očitno ena od pogostih dajatev cerkvam in njihovim institucijam, saj so ga duhovniki porabili tako za prehrano kot za razsvetlavo, zlasti v cerkvi. Prejemnica dajatev v olju je bila tudi cerkev sv. Lovrenca iz Podsenice.⁵⁸ Tu je Luka Juretič, sin pok. Blaža, omenjeni cerkvi letno dajal libro olja, Andrej Juretič in baron Andrej Sembler pa pol libre.⁵⁹ Podobno izvemo iz splošnega opisa v terezijanskem katastru za Dolnje Cerovo. Tu je zabeleženo, da količina olja, ki jo kot dajatev⁶⁰ dobi grof Attems, znaša povprečno 12 liber, cerkev sv. Lenarta pa dobi približno pet liber.⁶¹

Proizvodnja olja iz Goriških brd je kljub že omenjenim pozebam v 18. stoletju in tistima v letih 1849 in 1850 po podatkih člana goriške Kmetijske družbe Giuseppeja Floreana Formentinija leta 1853 znašala 3000 liber.⁶² Če smo pri prejšnjih piscih zasledili manjše količine, je to gotovo zato, ker je lahko količi-

⁵³ Preglednica je nastala na podlagi podatkov iz Lastniških knjig.

⁵⁴ ASPG, Urbari, Strassoldo 1703–04, št. 103.

⁵⁵ Zadnji trije vpisi v tabeli 2.

⁵⁶ ASG, Ufficio tavolare, Libri fondiari (1761–1891), San Mauro e Peuma, 114.

⁵⁷ ASG, Ufficio tavolare, Libri fondiari (1761–1891), San Mauro e Peuma, 114.

⁵⁸ Podsenica je danes zaselek vasi Podsabotin.

⁵⁹ ASG, Ufficio tavolare, Libri fondiari (1761–1891), Potsabotino, Potseniza, Momuria e Dou, 87.

⁶⁰ Olje se je po zapisu v katastru med kmeta in prejemnika dajatev delilo na pol. Torej je bilo pridelka približno 24 liber.

⁶¹ ASG, Catasto teresiano, 17.

⁶² Formentini, *L'olio del Collio*, str. 13.

Kamen za olje, last družine Kristančič iz Slavč. Na robu so vidne luknje tečajev lesenega pokrova, ki se ni obranil (fototeka Goriškega muzeja).

na pridelka v posameznem letu močno nihala. Kot je razvidno iz zapisov v dokumentih in urbarjih, je bilo v Brdih oljkarstvo gotovo razširjeno v nižje ležečih vaseh, Gornjem in Dolnjem Cerovem, Števerjanu, Pevmi, Vipolžah, Medani, Fojani, Dobrovem, Biljani, Podsabotinu, Brdicah (pri Šlovrencu), Kozarnem in Neblem.⁶³ Glede na popise v zakupnih pogodbah so oljke rasle tudi v Gradnem in Višnjeviku. Število oljčnih dreves kaže, da so bile oljke v preteklosti sestavni del kultur v marsikateri *brajdi*.

Gradivo vojne škode – slika stanja pred prvo svetovno vojno

Zanimivo je gradivo vojne škode (*Danni di guerra*), kjer so podrobni popisi kultur v *brajdah*, ki so bile kakorkoli uničene ali poškodovane v prvi svetovni vojni. Za podrobno raziskavo in ovrednotenje bi bilo potrebno veliko časa, saj gre za približno 100 arhivskih enot gradiva. Tako bodo v nadaljevanju predstavljeni zgolj podatki, pridobljeni s pregledom večjega dela gradiva, ter Tabela 3 z izpisanimi lastniki, številom oljčnih dreves in prijavljenim izpadom pridelka. V *brajdi Podvrt*, ki je bila v lasti Josipa Fi-

garja iz Šmartna, so pred vojno rasle štiri oljke.⁶⁴ V drugi *brajdi*, imenovani *Seunik*, ki je ležala v katastrski občini Kozana, pa je raslo devet oljk,⁶⁵ katerih deblo je imelo premer 30 cm.⁶⁶ Zanimiv je zapis količine pridelka na drevo v prijavi vojne škode Franca Peršolja iz Šmartna, ki je imel v treh *brajdah* deset oljk. Njegova ocena pridelka je bila 20 kg oljk na drevo.⁶⁷ V marsikateri prijavi je zabeleženo, da je bila uničena oljka ali več, ni pa omenjen nikakršen primanjkljaj pridelka. To bi lahko kazalo na dejstvo, da so bodisi oljke bolj kot za olje gojili za že omenjeno prodajo oljčnih vejic pred cvetno nedeljo bodisi jim niso pripisovali nikakršnega ekonomskega pomena več. Tak je recimo primer prijave Ivana Peršolja iz Šmartna, ki je imel pred vojno v svoji *brajdi* tri oljke, ki niso bile ravno mlade, saj je premer debla znašal 30 cm. Med oceno izpada pridelka Peršolja oljk ni zabeležil.⁶⁸ Največji pridelek, in sicer 50 kg na drevo,

⁶³ Nimamo pa podatkov za Hruševlje. V Kozani po ohranjenih podatkih ni bilo dajatev, povezanih z oljem.

⁶⁴ V celotni *brajdi* je raslo 1.500 trt, 6 češenj, 15 sliv, 7 hrušk, 5 breskev, 4 marelice, 5 jabolok, 4 oljke in 7 vrh (ASG, Giudizio distrettuale, 807, 356).

⁶⁵ Popisanih je 2.100 trt, 18 češenj, 18 sliv, 7 hrušk, 10 fig, 7 breskev, 10 marelic, 2 jablani, 9 oljk in 3 vrbe (ASG, Giudizio distrettuale, 807, 356).

⁶⁶ ASG, Giudizio distrettuale, 807, 356.

⁶⁷ ASG, Giudizio distrettuale, 807, 369.

⁶⁸ ASG, Giudizio distrettuale, 828, 181.

Tabela 3: Podatki o številu oljk na podlagi gradiva vojne škode (Danni di guerra)

Katastrska občina zemljišča	Lastnik zemljišča	Število oljk na posamezni parceli	Število uničenih oljk	Prijavljen izpad pridelka
Biljana	Jožef Simčič	34	27	400 kg oljk
Dolnje Cerovo	Mihael Prinčič	2	/	30 kg vej
Dolnje Cerovo	Cerkev sv. Lenarta	6	2	/
Dolnje Cerovo	Cerkev sv. Lenarta	6	3	/
Dolnje Cerovo	Cerkev sv. Lenarta	12	10	/
Dolnje Cerovo	Cerkev sv. Lenarta	2	2	/
Dolnje Cerovo	Ivan Klanjšček	3	3	60 kg oljk
Gonjače	Andrej Korsič	1	/	/
Gonjače	Mihael Kumar	19	19	400 kg oljk
Gornje Cerovo	Matej Maraž	2	0	/
Gornje Cerovo	Cerkev sv. Lenarta	3	1	/
Gornje Cerovo	Cerkev sv. Lenarta	6	2	/
Gornje Cerovo	Alojzija Prinčič	1	/	/
Gornje Cerovo	Amalija Jančič	2	1	20 kg vej
Gornje Cerovo	Ivanka Prinčič	1	1	20 kg vej
Gornje Cerovo	Ivanka Prinčič	1	1	16 kg vej
Gornje Cerovo	Jožef Makuc	3	2	30 kg vej
Gornje Cerovo	Marija Komjanc	6	5	48 kg oljk
Gornje Cerovo	Karel Bregantič	2	2	36 kg vej
Gornje Cerovo	Karel Klanjšček	1	1	15 kg vej
Gornje Cerovo	Karel Klanjšček	2	1	20 kg vej
Gornje Cerovo	Filomena Colja	1	1	20 kg vej
Gornje Cerovo	Filomena Colja	1	1	18 kg vej
Gornje Cerovo	Ivan Kumar	4	4	40 kg oljk
Gornje Cerovo	Ivan Klanjšček	8	8	120 kg vej
Gornje Cerovo	Marija Jakin	1	1	18 kg vej
Gornje Cerovo	Marija Jakin	9	4	130 kg vej
Gornje Cerovo	Anton Komjanc	2	2	20 kg vej
Gornje Cerovo	Josip Nikolavčič	2	2	20 kg vej
Gornje Cerovo	Franc Prinčič	1	1	10 kg oljk
Gornje Cerovo	Ivan Prinčič	1	1	15 kg vej
Gornje Cerovo	Jožef Terkuč	4	4	50 kg vej
Gornje Cerovo	Jožef Terkuč	5	3	50 kg vej
Gornje Cerovo	Leopold Komjanc	4	2	30 kg vej
Gornje Cerovo	Alojz Tronkar	3	3	40 kg vej
Gornje Cerovo	Alojz Tronkar	3	2	36 kg vej
Gornje Cerovo	Josip Terkuč	2	2	20 kg vej
Gornje Cerovo	Janez Terkuč	4	2	45 kg oljk
Gornje Cerovo	Janez Terkuč	1	1	12 kg vej
Gornje Cerovo	Janez Terkuč	4	1	45 kg vej
Gornje Cerovo	Karel Klanjšček	1	1	15 kg vej
Gornje Cerovo	Karel Klanjšček	2	1	20 kg vej
Gornje Cerovo	Filomena Colja	1	1	20 kg vej
Gornje Cerovo	Filomena Colja	1	1	18 kg vej
Hum	Jožef Lenardič	4	/	/
Imenje	Albin in Janez Sirk	10		50 kg oljk
Kojsko	Mihael Marinič	4	4	40 kg oljk
Kojsko	Jožef Marinič	/	125	/
Kojsko	Anton Matjac	/	2	
Kojsko	Ivan Marhan	/	8	100 kg oljk
Kojsko	Peter Kumar	/	2	/
Kozana	Josip Figar	9	3	100 kg oljk
Kozana	Franc Prinčič	1		10 kg oljk
Kozana	Martin Erzetič	5	1	25 kg oljk

Kozana	Franc Simčič	6	3	50 kg oljk
Kozana	Franc Simčič	1	/	/
Kozana	Goriška zveza gosp. zadrug	7	7	/
Podsabotin	Mihael Marinič	1	1	20 kg oljk
Podsabotin	Cerkev sv. Nikolaja	2	1	/
Podsabotin	Cerkev sv. Nikolaja	1	1	20 kg oljk
Podsabotin	Cerkev sv. Nikolaja	2	2	30 kg oljk
Podsabotin	Maks Pintar	2	2	20 kg oljk
Podsabotin	Maks Pintar	4	8	80 kg oljk
Podsabotin	Jožef Drufovka	5	5	80 kg oljk
Podsabotin	Josip in Ciril Zimic	6	6	60 kg oljk
Podsabotin	Maks Bevčič	1	1	20 kg oljk
Šmartno	Josip Peršolja	4	4	/
Šmartno	Josip Peršolja	2	0	/
Šmartno	Josip Peršolja	4	0	/
Šmartno	Josip Peršolja	4	2	20 kg oljk
Šmartno	Franc Peršolja	4	2	/
Šmartno	Franc Peršolja	4	/	/
Šmartno	Franc Peršolja	3	/	/
Šmartno	Josip Figar	4	2	/
Šmartno	Emilija Vendramin	3	3	/
Šmartno	Leopold Mušič	15	7	/
Šmartno	Leopold Mušič	6	2	100 kg oljk
Šmartno	Leopold Mušič	2	2	30 kg oljk
Šmartno v Kozani	Leopold Mušič	5	2	/
Šmartno v Kozani	Leopold Mušič	3	2	100 kg oljk
Šmartno	Katarina Musič	60	38	700 kg oljk
Šmartno	Cerkev sv. Martina	/	2	/
Šmartno	Cerkev sv. Martina	/	1	/
Šmartno	Cerkev sv. Matere Božje Vrhovlje	/	1	/
Šmartno	Franc Jeretič	2	/	/
Šmartno	Anton Kristančič	2	1	20 kg oljk
Šmartno	Anton Kristančič	6	6	180 kg oljk
Šmartno	Štefan Pojavnik	3	3	50 kg oljk
Šmartno	Ivan Peršolja	3	/	/
Šmartno	Valentin Vuga	/	4	/
Šmartno	Valentin Vuga	/	1	/
Šmartno	Jožef Simčič	4	2	/
Šmartno	Roman Lipicer	3	3	20 kg vej
Šmartno	Goriška zveza gospodarskih zadrug	2	2	/
Šmartno	Ivan Simčič	2	2	/
Šmartno	Ivan Simčič	2	2	/
Števerjan	Cerkev sv. Lenarta	4	3	/
Višnjevik	Jožef Kristančič	6	2	90 kg oljk
Višnjevik	Ivan Kristančič	5	5	250 kg oljk
Višnjevik	Jožef Mišigoj	8	1	/
Višnjevik	Anton Erzetič	4	/	40 kg oljk
Višnjevik	Janez Sirk	3	3	60 kg oljk
Višnjevik	Janez Sirk	3	3	40 kg oljk
Višnjevik	Janez Sirk	5	/	40 kg oljk
Vrhovlje	Jožef Kurtin	2	2	/

je ocenjen v *brajdi* Ivana Kristančiča iz Višnjevika.⁶⁹ Med doslej pregledanim gradivom smo zasledili največji nasad oljk v Kojškem, in sicer v *brajdi* Jožefa Mariniča, ki je nosila parcelno številko 1021/1. Pri-

javljenih je 125 uničenih oljčnih dreves, katerih deblo je v premeru merilo od 15 do 22 cm.⁷⁰ Večje število, in sicer 60 oljk, je bilo posajenih v vinogradu Kata-

⁶⁹ ASG, Giudizio distrettuale, 833, 605.

⁷⁰ ASG, Giudizio distrettuale, 828, 205.

Kamen za olje last družine Sirk v Višnjeviku. Dno je bilo še dodatno poglabljeno, da se je v njem nabirala usedlina (fototeka Goriškega muzeja).

Po pozebi leta 1929 so v Goriških brdih nekatere redke oljke ponovno pognale. Eno od teh je drevo briške črnice, poseto v brajdi v Gradnem (fototeka Goriškega muzeja).

rine Musič v Šmartnem.⁷¹ Tu je bil zabeležen izpad pridelka 700 kg oljk, se pravi slabih 12 kg na drevo. Ni pa nujno, da taki nasadi niso bili tudi drugje po Brdih. V gradivu je namreč navedena le prijava vojne škode, torej tistih *brajd*, kjer so vojaki ali izstrelki na kakršenkoli način uničili kulture ali zemljišče. Večja škoda je nastala na delu Brd, ki je bil bliže bojišču. V zahodnem, severozahodnem in jugozahodnem delu Brd so ostali ljudje doma in vojne škode »niso imeli«. Tako se razpredelnica v dodatku v večji meri nanaša na območje, kjer je prijavljena vojna škoda. Upravičeno pa se lahko vprašamo, ali so uničene oljke vedno in dosledno prijavljali.

Način predelave in hranjenja

Oljke so v Goriških brdih zaradi majhnih količin pridelka predelali doma. Postopek je bil enostaven; v navadi sta bila dva načina. Po prvem so obrane oljke najprej sušili, da so odstranili odvečno vlago. Nato so jih stresli v večje lesene posode in kot grozdje stlačili z bosimi nogami. Oljke so nato polivali s kropom, olje, ki je priplavalo na vrh, pa pobirali z lesenimi zajemal-

kami. Po drugem postopku so oljke stresli v vreče in jih nato tlačili v lesenih ali kamnitih koritih. Sledilo je izpiranje s kropom. Olje je nato izteklo iz korita skozi višje ležečo odprtino.⁷² Uporabili pa niso le olja, temveč tudi vodo – *morčo*, s katero so spirali oljke. Z njo so napajali živino, oljčne tropine pa so zmleli v moko, s katero so pitali prašiče.⁷³ V 19. stoletju so olje hranili v hladnih prostorih, kot so bili *mezad*, klet in shramba – *šalvarova*. Tako je imel Ivan Grauner iz Števerjana v shrambi pločevinast vrč za olje. Oljke so rasle pri Graunerjevi hiši, saj je leta 1825 zabeležen en polovnjak⁷⁴ pridelka. Za pobiranje so porabili dve dnini, torej ena oseba dva dni. V Graunerjevih dveh *brajdah*, imenovanih *Rauna*, je raslo 14 odraslih oljk.⁷⁵ V Kojskem je Ivan Kumar olje hranil v pločevinastem, dveh železnih in medeninastem vrču. Imel je tudi posebno pločevinasto posodo.⁷⁶ Pri pokojnem Matiji Prinčiču v Gornjem Cerovem pa je leta 1828

⁷² Podbersič, *Oljkarstvo*, str. 36.

⁷³ Prav tam.

⁷⁴ Polovnjak je bila votla mera, ki je znašala 282 litrov (Bajt, *Vsevednik*, str. 249).

⁷⁵ ASG, Ventilazioni ereditarie, 83, inv. 6.

⁷⁶ ASG, Ventilazioni ereditarie, 83, inv. 45.

⁷¹ ASG, Giudizio distrettuale, 803, 80.

v hiši stala kamnita posoda za olje.⁷⁷ Oljke so hranili tudi v posebnih lesenih čebričkih, ki so popisani v marsikaterem gospodinjstvu.⁷⁸

Poudariti je treba, da oljka v Goriških brdih nikoli ni imela takega gospodarskega pomena kot v Istri.⁷⁹ Tu je bila že v srednjem veku eden glavnih proizvodov.⁸⁰ Pridelano olje so v Goriških brdih zaradi majhnih količin uporabljali doma. Tako niso uredili obratov za predelavo oljk, kot jih poznamo v Istri.⁸¹ Po dosedanjih raziskavah je znana omemba ene torkle iz časa, ko je bilo oljk več. V goriškem urbarju iz 16. stoletja je v kleti Lovra »Klamperlyja« iz Kojškega izpričana torkla – »oellstain«.⁸² Briško olje je bilo zgolj dopolnitev prehrane gospodinjstva. Zaradi visoke cene voska so olje uporabljali tudi za razsvetljavo v glinenih »lužernah«.⁸³ Največkrat so z »lužernami« osvetljevali cerkve. Morda je bila zato dajatev v oljkah ali olju najpogostejše povezana z lokalno cerkvijo ali njenimi ustanovami.

Zaključek

Iz zapisanega je torej razvidno, da se je oljkarstvo v Goriških brdih ohranjalo od srednjega veka dalje. Ob koncu novega veka se je ta dejavnost zaradi pozzeb in načrtne usmeritve v gojenje vinske trte počasi, a vztrajno zmanjševala, vendar kljub vsemu ohranjala. Ključen prelom je pomenila pozeba leta 1929,⁸⁴ ko je bilo območje del Kraljevine Italije, ki je imela velike zaloge lastnega oljčnega olja ter je Brda in njihove prebivalce načrtno potiskala v gospodarsko krizo. Brici so ohranjali zgolj redka po pozebi preživela oljčna drevesa, ki so jih uporabljali zlasti za prodajo oljčnih vejic na cvetno nedeljo. Po drugi svetovni vojni je oljčno olje popolnoma nadomestilo industrijsko rastlinsko olje. Pridelava oljk se je ohranjala pri redkih posameznikih, kot je bila na primer družina

Drnovšček v Gradnem. Ponoven razcvet oljkarstva v Brdih se je začel z zasaditvijo oljčnika na *Žnidarjevi* domačiji v Gradnem leta 1978.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ASG – Archivio di stato Gorizia

Catasti sec. XIX–XX, Elaborati.

Giudizio distrettuale del circondario di Gorizia

– Anteatti del Giudizio distrettuale di Quisica (tranne le localita di Visnovico, Vipulzano, Cosana, Vedrignano) ceduti nel 1846 al Giudizio Distrettuale del Circondario, Ventilazioni ereditarie. Giudizio distrettuale (1898–1922), Danni di guerra.

Ufficio tavolare, Libri fondiari (1761–1891).

ASPG – Archivio storico provinciale Gorizia

Urbari, Strassoldo 1703–04, št. 103.

AST – Archivio di stato di Trieste

Archivio della Torre e Tasso – archivio antico (1282 – II metà del sec. XIX), 255.1.2. Libro de li introiti de Vipulzano 1565–1568.

PANG – Pokrajinski arhiv Nova Gorica

343, Zemljiško gospostvo Dobrovo, a. e. 2, Urbar 1612, 1616, 1668, 1771.

881, Društvo oljkarjev Brda, t. e. 1.

ŽA (Župnijski arhiv) Gradno

Urbario della chiesa di S. Giorgio sin dal 1763.

LITERATURA

Bajt, Drago: *Vsevednik*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, 1999.

Colja, Vanda in Rutar, Petra in Gomišček, Toni: *Gospodarstvo v Brdih. Občina Brda. Zbornik ob 10-letnici občine: 1995–2005* (ur. Staša Peršolja). Brda: Občina, 2005.

Comel, Alvise: *L'evoluzione storica dell'agricoltura goriziana dal 1300 al 1765*. Gorizia: Stab tip. Goriziano, 1928.

Czoernig, Karl von: *Gorizia: »La Nizza austriaca«. 2. knjiga: Gorizia stazione climatica*. Gorizia: Cassa di risparmio cop., 1987.

Deviak, Pietro: *Memoria teoretico – pratica dell'Olivo suoi pregi ed eminenti utilita di otto metodi diversi, con i quali si può propagare; del clima e dei terreni che gli sono piu favorevoli; del grado di latitudine boreale, e del punto di elevazione dal livello del mare fino dove può con buon successo essere piantato, e fruttificare; e del modo il più acconcio di coltivarlo*. Gorizia: Dalla Tipogr. Paternolli, 1847.

⁷⁷ ASG, Ventilazioni ereditarie, 84, inv. 113.

⁷⁸ ASG, Ventilazioni ereditarie, 83, 85, inv. 8 in 9, 323, 341, 372.

⁷⁹ Oljka je s svojimi produkti omogočala obstoj številnih vasi in odločilno vplivala na ekonomsko moč celotnega primorja; ponekod je bila celo pomembnejša od vinske trte (Meze, Pozeba oljke, str. 88; Terčon, *Z barko v Trst*, str. 39–40).

⁸⁰ Žagar, *Oljčni mlini*, str. 90.

⁸¹ Žagar, *Tonina hiša*, str. 6; Meze, Pozeba oljke, str. 92.

⁸² Pavlin, *Goriško gospostvo*, str. 65.

⁸³ Podbersič, *Zgodovina oljkarstva*, str. 37.

⁸⁴ Zaradi severne lege in omiljenega vpliva sredozemskega podnebja so klimatski pogoji za uspevanje oljke pri nas mejni. Glavni omejevalni dejavnik so zimske minimalne temperature. Oljka prej pozebe, če mraz traja dlje časa in če je vlažnost ozračja večja. V krajšem obdobju lažje prenese ohlaiditve s suhim vremenom in temperaturami od –13 do –15 °C kot daljše ohlaiditve s temperaturami od –5 do –8 °C in visoko vlažnostjo (Ogrin, Pozebe, str. 161). Zima leta 1929 je bila tudi v Goriških brdih izredno mrzla, zlasti januar in februar. Januarja je bila temperatura kar 26 dni pod lediščem, februarja pa 25 dni. Leto prej so celotno zimo take temperature beležili le 10 dni (Podbersič, *Zgodovina oljkarstva*, str. 339). Pozeba je prizadela tudi oljke v Slovenski Istri (Ogrin, O pozebi, str. 36).

- Fanfani, Tommaso: *Economia e società nei domini ereditari della monarchia asburgica nel settecento. Le contee di Gorizia e Gradisca*. Milano: A. Giuffrè editore, 1979.
- Formentini, Michele: *L'olio del Collio. Cenni storici sulla coltivazione dell'olivo nel Collio*. Aiello del Friuli: Associazione culturale Musei Formentini della vita rurale, 2005.
- Glavan-Podbršček, Andreja: *Oljkarstvo na Goriškem*. Nova Gorica: Goriško oljgarsko društvo, Društvo oljkarjev Brda, 2004.
- Gomiršek, Tanja: Kojso in Brestje, oblike zakupa in dajatev po urbarju 1565–1568. *Poznogotski krilni oltar v cerkvi sv. Križa v Kojsem (1515) in življenje v Brdih v 16. stoletju* (ur. Neva Makuc in Petra Kolenc). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016, str. 51–65.
- Gomiršek, Tanja: Vrste zakupnih pogodb v Goriških brdih v prvi polovici 19. stoletja. *Zgodovinski časopis* 71, 2017, str. 164–185.
- Kopecky, Benedikt: Der Collio bei Görz: topographisch geognostische Skizze. *Jahresbericht des k. k. Ober- und Untergymnasiums in Görz: bei Gelegenheit des Studienabschlusses ... vorgelegt zur allgemeineren Würdigung der Aufgabe und Leistung dieser Anstalt [1] (1850) – 2 (1851)*. Görz: Seitz, 1850–1851, str. 31–44.
- Massi, Ernesto: *L'ambiente geografico e lo sviluppo economico nel Goriziano*. Gorizia: Lucchi, 1933.
- Meze, Drago: Pozeba oljke v Primorju leta 1956. *Geografski zbornik* 5, 1959, str. 85–139.
- Mihelič, Darja: *Piranske notarske knjige – fragmenti (1289–1305)*, zv. 5. Ljubljana: Založba ZRC, 2009.
- Mužič, Franc: Ponosni na lastno oljarno. *Briški časnik* 11, št. 49, 2007, str. 1.
- Noe, Heinrich: Landschaftliche Schilderungen aus Görz und Gradiska. *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Band X: Das Küstenland*. Wien: Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1891, str. 3–18.
- Nuovo Liruti: Dizionario biografico dei Friulani. 3: L'età contemporanea*. Geslo Comel Alvisè. Udine: Forum, 2011, str. 997–1000.
- Ogrin, Darko: Ob pozebi oljk v Slovenski Istri decembra 1996. *Ujma: revija za vprašanja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami*, št. 11, 1997, str. 34–38.
- Ogrin, Darko: Pozebe v Primorju z vidika uspevanja mediteranskih kultur. *Geografija in njene aplikativne možnosti = Prospects of applied geography: znanstveno in strokovno srečanje*. Ljubljana: Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, 2002, str. 157–170.
- Panjek, Aleksander: *Terra di confine. Agricolture e traffici tra le Alpi e l'Adriatico: la contea di Gorizia nel Seicento*. Mariano del Friuli: Edizioni della Laguna, 2002.
- Pavlin, Vojko: *Goriško gospostvo ob prehodu pod Habsburžane na osnovi urbarja iz leta 1507*. Nova Gorica: Goriški muzej, Grad Kromberk, 2006.
- Podbersič, Renato: Zgodovina oljkarstva na Goriškem. *Oljkarstvo na Goriškem* (ur. Andreja Glavan-Podbršček). Nova Gorica: Goriško oljgarsko društvo, Društvo oljkarjev Brda, 2004, str. 9–39.
- Sardoč, Ambrož: Goriška ima oljarno. *Primorske novice*, leto 59, 23. 8. 2005, št. 194, str. 8.
- Terčon, Nadja: *Z barko v Trst*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko; Piran: Pomorski muzej »Sergej Mašera«, 2004.
- Veliki splošni leksikon* (ur. Marija Javornik). Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1997–1998.
- Vilfan, Sergij: Agrarna premoženjska razmerja. *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog. 2: Družbena razmerja in gibanja*. Ljubljana: SAZU – Zgodovinski inštitut Milka Kosa, 1980, str. 403–479.
- Žagar, Zora: Oljčni mlini in pridobivanje olivnega olja v vaseh slovenske Istre v 19. in prvi polovici 20. stoletja. *Slovensko morje in zaledje. Zbornik za humanistične, družboslovne in naravoslovne raziskave* 7, 1984, št. 6–7, str. 81–92.
- Žagar, Zora: *Tonina hiša. Etnološka zbirka v Ravnu*. Piran: Pomorski muzej »Sergej Mašera«, 1985.

S U M M A R Y

Olive growing in the Goriška brda from the early modern period to the frost of 1929

Drawing on three sets of archival sources from the seventeenth, eighteenth, and early twentieth centuries, respectively, the contribution presents the scope of olive growing in the Goriška brda. For the seventeenth century, we examined the land registers of the seigniories Dobrovo and Vipolže, as well as those of the Strassoldo family, which also owned estates in villages across the Goriška brda. As is evident from the materials, olive trees grew on land plots where oil appears as a tribute as well as on land plots where oil is not mentioned. It may be concluded that oil appears in relation to land plots with a greater number of olive trees or those planted by larger trees that yielded significant crops. According to inventories, even up to thirty and more olive trees could grow in an individual *brajda* (espalier). The tribute in olives or olive oil could “be hidden” in the generally determined tributes that were customary in individual tax municipalities or communities. As attested by the introduction to the Property Book for Štmauer –

San Mauro, the local land plots were subject to paying tributes in wine, cereals, and olives. Olive oil was among the often-imposed tributes to church institutions. It was used for cooking and lighting, as well as for treating the sick during the fasting period. Equally important were the sales of olive branches, which were consecrated on Palm Sunday. Despite many severe frost events in the eighteenth century, the cultivation and planting of new olive trees continued until the First World War. This is also confirmed by the materials on war damage – *Danni di guerra*. The crop loss claims contain detailed inventories of cultures on land plots that suffered any kind of devastation or damage during the First World War. According to the data, many farmers had relatively large olive groves. The crop loss claims point to low individual tree yields, that is, between twelve and twenty kilo-

grams, suggesting that olive trees were grown not so much for oil as they were for selling olive branches before Palm Sunday.

Archival sources therefore show that even though the number of olive trees has been on a steady decline, their cultivation has been preserved in the Goriška brda ever since the Middle Ages. Olive growing in the region under discussion has nearly died out due to the combination of several factors, with the three most crucial being: the frost of 1929, the incorporation of the region into the Kingdom of Italy, and the supply of cheaper industrially produced oils. Only rare olive trees were preserved that survived the frost and were cultivated for selling olive branches on Palm Sunday. Olive growing in the Goriška brda experienced a new upswing after an olive grove was planted at Gradno in 1978.

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)